

VAD HÄNDER NU?

CARL BILDT

Vad händer nu?

I DEN NYA OREDANS TID

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

TIDIGARE UTGIVNING PÅ ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Hallänning, svensk, europé, 1991

Den nya oredans tid, 2019

Mina krig, 2022

PÅ ANNAT FÖRLAG

Uppdrag fred, 1997

Uppdrag Europa, 2003

Citatet på sid 74 ”Trump’s world of rival fortresses” av Yuval Noah Harari,
Financial Times, 18 april 2025.

Citatet på sid 131 ur USA:s *National Defense Strategy*, Department of Defense,
januari 2018.

Citatet på s. 133–134 är hämtat ur ett uttalande av Marco Rubio vid hans
confirmation hearing inför Senate Foreign Relations Committee i den
amerikanska senaten den 9 april 2025.

Översättningar av författaren själv.

Albert Bonniers Förlag
Box 3159, 103 63 Stockholm
www.albertbonniersforlag.se
info@albertbonniers.se

ISBN 978-91-0-081191-4
COPYRIGHT © Carl Bildt, 2025
OMSLAG Jens Andersson
Första tryckningen
TRYCK ScandBook, EU 2025

Innehåll

Förord	7
När började oredan?	11
De svarta svanarnas tid	27
2022	41
Var står vi nu?	51
Finns det någon fred?	75
Är Trump oredans arkitekt?	121
Tar Kina över världen?	153
Klarar Europa den nya brutala världen?	183
Och framåt?	217
Personregister	237

Förord

Idén till den här boken kom när jag våren 2025 blev stoppad på gatan i Stockholm av en ung dam som ville tala om att hon just läst min bok *Den nya oredans tid*. Hon hade mycket positivt att säga om den, men undrade vad som skulle hända nu.

Och det är en god fråga.

När jag mitt i sommaren 2020 lade sista handen vid den boken var mitt perspektiv präglat av oro, och jag undrade hur man om några decennier skulle se tillbaka på vår tid.

Hade vi klarat av att bevara freden? Skulle det fortfarande finnas hopp vad gällde de stora globala utmaningarna? Skulle nationer se varandra som partner i samarbete, eller som motståndare i en allt hårdare tid?

Nu, fem år senare, har frågetecknen dessvärre blivit större. I boken *Mina krig* kunde jag sommaren 2022 skildra hur jag upplevde att Ryssland steg för steg gick mot det som då kunde lett till ett storkrig mitt i Europa.

Och utvecklingen sedan dess har tyvärr lett till nya utmaningar.

Under senare år har jag mött allt fler som frågat vart vi egentligen är på väg.

Något klart svar på den frågan kan jag nog dessvärre inte ge – framtiden är till sin natur alltid oviss – men den här boken är i alla fall mitt försök att teckna en bild av var vi är och vart vi kan vara på väg i denna alltmer komplicerade tid.

Min utsiktspunkt, liksom mina bedömningar och åsikter, är

självlklart mina egna. Det ligger i sakens natur att andra på åtskilliga punkter säkert skulle formulerat sig annorlunda.

I dessa dagar kombinerar jag en rad olika uppdrag som alla förenas av att de har med utvecklingen i omvärlden att göra. Jag är engagerad i ledande tankesmedjor i Europa, Indien och USA och skriver regelbundet i olika, främst internationella, publikationer. Inte sällan vill globala medier som CNN och BBC lyssna på mina bedömningar. Till det kommer att jag lagt fram förslag om en reformerad svensk underrättelsetjänst, att jag regelbundet möter näringslivets globalt inriktade ledare för diskussioner och har förmodligen att ha ett brett kontaktnät över världen.

Om allt detta gör mig klokare än andra överlåter jag åt läsaren att bedöma. Man kan ju veta mycket utan att för den skull förstå.

Jag försöker att inte teckna en alltför mörk bild, men ofrånkomligen blir det så att jag fokuserar på problemen, hoten och utmaningarna. Det är ju genom att skapa en medvetenhet om dessa som vi förhoppningsvis också kan få bättre möjligheter att möta och hantera dem.

I detta ligger självfallet en risk att den samlade bilden uppfattas som alltför mörk och problemfylld. Men det handlar inte om att stoppa huvudet i en säck och invänta elände – snarare om att forma en politik som kan hantera en svår tid. Och det finns ingen anledning till att det inte skulle vara möjligt.

Jag försöker också skissa på vad en sådan politik skulle kunna innebära. Det gäller inte minst för vårt Europa.

Jag vet inte om den unga damen jag mötte på gatan kommer att läsa den här boken, och om den i så fall kommer att ge henne några svar. Framtiden får utvisa om mina bedömningar visar sig vara riktiga, eller om de leder fel. Hur det än blir med det tror jag att det är viktigt att vi så långt det över huvud taget är möjligt

försöker förstå utvecklingens olika riktningar, vart de kan leda oss och hur en politik för att hantera denna tid kan utformas.

Stöd och uppmuntran har jag som vanligt fått av Anna Maria, värdefulla synpunkter av Tomas Bertelman, Christian Danielsson, Olof Ehrenkrona och Lars Fredén och med en del bakgrund har jag dessutom fått god hjälp av min assistent Claude.

Vid Adriatiska havet i september 2025

När började oredan?

Allt verkade ju bra så länge – och så hamnade vi plötsligt i den nya oredans tid.

Berlinmuren föll. Sovjetunionen rasade samman. Demokrati och frihet tog stora språng framåt runtom i världen. Ekonomier liberaliserades och världshandeln öppnade upp. Internet började öppna en värld av nya möjligheter. Hundratals miljoner människor lyftes ur fattigdom. Sjukdomar och dödlighet trängdes tillbaka.

Det är lätt att måla det tjugonde århundradets sista decennium och början på det tjugoförsta århundradet i ljusa färger.

Problem och utmaningar saknades förvisso inte. Jag kom ju själv att tillbringa några år med det brutala kriget i Bosnien och försöken att ur dess ruiner bygga någonting som kunde förtjäna beteckningen fred. Jag stod mitt i ruinerna, gravarna och i rädslan.

Ändå var denna tid en av de bästa mänskligheten upplevt på mycket länge. Det var färre krig, mer fred och allt fler samhällen som kunde beskrivas som relativt fria och demokratiska. Det är när så är fallet som det finns förutsättningar för samhällen att ta stora steg framåt – det lär oss historien.

Den folkbildande professorn Hans Rosling skrev senare sin globala bestseller *Factfulness*, där han med kurvor och diagram visade hur allt hade blivit mycket bättre än vad de flesta hade klart för sig. Barnadödligheten var det han fokuserade mest på – de nyfödda barnen är oftast de som drabbas hårdast när ekonomier

och samhällen inte fungerar. Hans Rosling kunde visa hur barnadödligheten i världen sedan 1960-talet mer än halverats.

På område efter område visade hans kurvor att utvecklingen var betydligt bättre än vad de flesta hade föreställt sig. En växande handel gav en växande global ekonomi som skapade bättre förutsättningar i så gott som alla länder. När FN 2015 lade fast sina mål i Agenda 2030 var ett att den globala fattigdomen skulle vara i stort sett borta 2030.

Själv hade jag fötts i en värld med ungefär 2,5 miljarder människor där omkring 90 procent levde i det som med internationella mått betecknades som fattigdom. Nu var vi en värld med cirka 8 miljarder människor, där relationen var den omvända. Fattigdomen hade pressats ner mot cirka 10 procent. Det var ett enastående framsteg – som nog få hade väntat sig.

Mycket av detta hade visserligen sin bakgrund i viktiga medicinska framsteg, men mycket handlade också om ekonomier som gradvis lyfte miljoner människor ur desperat fattigdom – och om frånvaron av stora krig som svepte över världen och ställde det mesta på ända. Allt hängde ihop, och det ena förstärkte det andra.

Den relativa politiska stabiliteten var viktig.

Det förra århundradets första hälft hade präglats av två världskrig. Sommaren 1914 hade allt brutit samman. Skotten i Sarajevo den 28 juni som dödade det habsburgska imperiets tronföljare Franz Ferdinand utlöste ett diplomatiskt sammanbrott som förde så gott som hela Europa, och en betydande del av världen, in i ett förödande krig där kulsprutor, granater och giftgaser kom att döda miljoner.

Sommaren 1914 var någonting av urkatastrofen för Europa. Sedan de väldiga konvulsionerna i samband med Napoleonkrigen ett århundrade tidigare hade kontinenten varit förskonad från alltför stora krig. Men det var ett århundrade när den industriella

revolutionen förändrade det mesta: en ny nationalism växte fram och nya ideologier sökte svar på den nya tidens utmaningar. Spänningarna hade successivt växt i den ordning som till stor del fått sin form av statsmännen vid Wienkongressen 1814-1815.

Och allt detonerade i urkatastrofen 1914.

Efter denna måste allt byggas upp på nytt.

Nu försökte man att skapa en fred som ambitiöst skulle eliminera alla krig. Den hemliga diplomatins tid var förbi och ett Nationernas förbund skulle garantera att 1914 inte kunde hända igen.

Den amerikanske presidenten Woodrow Wilsons idealistiska principer kolliderade ofta med mer jordnära europeiska erfarenheter och intressen, men det ena viktiga fredsavtalet efter det andra – viktigast av dessa, det i Versailles 1919 – skrevs under, och förhoppningarna var stora.

Men samtidigt var spänningarna många. Imperier hade rasat samman, nationer krävde sin självständighet och nya statsbildningar som blommade upp där imperier tidigare hade härskat var ofta sköra. I Ryssland ledde tsarimperiets sammanbrott till en kommunistisk kupp och ett blodigt inbördeskrig, ur vilket den revolutionära sovjetiska makten reste sig. Och efter ett decennium av försök till demokratisk konsolidering i Weimarrepubliken tog de nazistiska stormtrupperna, ledda av Adolf Hitler, över i Tyskland.

Om ursprunget till och ansvaret för första världskrigets utbrott 1914 strider historikerna fortfarande, men när det gäller andra världskrigets utbrott ligger ansvaret entydigt hos Hitler. Vi ska inte glömma att i Östasien hade ett militaristiskt Japan redan kastat sig över ett svagt Kina, men det var när Hitler anföll Polen i september 1939 som det nya världskriget blev ett faktum. Det nya självständiga Polen hade ingen plats på kartan när Hitler skulle skapa sitt tredje rike.

Precis som 1914 stod USA länge vid sidan av, men på samma sätt

som då kunde landet inte isolera sig från kriget utan drogs in, och även om tiotals miljoner stupade på de blodiga slagfälten i östra Europa blev den växande amerikanska industrialismens styrka en viktig faktor i utgången av båda dessa drabbningar.

När Hitler begått självmord i sin bunker i det förstörda Berlin, och atombomberna över Hiroshima och Nagasaki gjort klart för den japanske kejsaren att fortsatt motstånd saknade mening, handlade det om att på nytt försöka bygga en stabil världsordning och fred.

Josef Stalin hade sin egen agenda, och skaffade sig successivt makten över betydande delar av östra och centrala Europa. I Öst-asien gick kommunisterna segrande ur det inbördeskrig som hade rasat i Kina.

För de västliga makterna låg grunden i det man nu ville bygga för framtiden i den så kallade Atlantdeklarationen – en programförklaring om bland annat frihet, handel och folkens rätt till självbestämmande – som USA:s president Franklin D. Roosevelt och Storbritanniens premiärminister Winston Churchill kommit överens om en gråmulen dag i augusti 1941, ombord på ett stort örlogsfartyg i en vik vid Newfoundland.

Vid den tidpunkten visste de ännu inte om de skulle kunna hejda Hitlers försök att skapa sitt tusenårsrike – eller den japanska militarismens motsvarande ambition i Asien. De höll också fortfarande fast vid tron på ett samarbete med Stalins Sovjetunionen, men ville trots det skissa på den värld de hoppades bygga efter detta fasansfulla krig.

Ur detta växte så – sedan segern väl var vunnen – det nätverk av globala och regionala institutioner och samarbeten som tillsammans kom att lägga grunden för ett antal exceptionellt framgångsrika decennier för mänskligheten. Förenta nationerna (FN) med sin ambitiösa stadga och sitt säkerhetsråd, med de fem segrarmakterna USA, Storbritannien, Frankrike, Sovjetunionen och Kina stadigt vid rodret, skulle garantera freden. De så kallade

Bretton Woods-institutionerna, Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF) skulle säkra finansiell stabilitet och ekonomisk utveckling, samt förhindra återfall i protektionism och depression. Man hade lärt sig av erfarenheterna från mellankrigsåren. Ett nätverk av samarbeten och åtaganden, nu också vad gällde mänskliga rättigheter, vävdes samman.

Men Stalin gick sin egen väg, och segerkoalitionen från 1945 bröt snabbt samman. Churchill pekade tidigt på den järnridå som drogs ner mellan Stettin vid Östersjön och Trieste vid Adriatiska havet. Med Pragkuppen i Tjeckoslovakien 1948 och det av Stalin sanktionerade anfall i Korea 1950 cementsades en delad värld.

Det var i mångt och mycket USA som skapade det som länge ofta kallades den fria världen och som under senare år ofta omtalats som den regelbaserade och liberala världsordningen. Ett viktigt syfte var att stoppa och låsa in den sovjetiska maktens möjligheter. De forna fienderna Tyskland och Japan, vars stora städer och industrier närmast pulveriserats av de amerikanska flottorna av bombflygplan, byggdes genom framgångsrik politik upp igen och blev stabila demokratier, trogna allierade och framgångsrika ekonomier.

Det var kombinationen av vetenskapsmän som flytt från Europa och kraften i den amerikanska industrialismen som skapade atombomben. När detta vapen redan efter fyra år även kom i Sovjetunionens händer, och så småningom också Kinas, förändrades den globala maktkampens förutsättningar. Vi fick decennier där krig kunde föras i mindre centrala områden, och med utnyttjande av olika partner. Men där en direkt konfrontation mellan stormakterna med kärnvapen blev så farlig att ömsesidig försiktighet blev en förutsättning för överlevnad.

Det stora kriget blev en omöjlighet. När den amerikanske strategen Herman Kahn skrev sin bok om den nya situationen

fick den titeln *Tankar om det otänkbara*. Ett storkrig med kärnvapen var otänkbart.

Stalin hade med ohygglig brutalitet stampat fram styrka ur sitt Sovjet. Trots bombastisk retorik om motsatsen kom hans efterträdare mest att administrera ett system och en maktapparat som successivt stagnerade. Man lyckades följa USA med att utveckla atombomben och överraska världen med den första satelliten i rymden, men trots att landet hade bland världens bördigaste jordar klarade man inte av att föda sin egen befolkning.

Gång efter annan måste stridsvagnarna återställa den sovjetiska ordningen i satellitstaterna i centrala och östra Europa – i Östtyskland 1953, Ungern 1956 och Tjeckoslovakien 1968.

Sovjetunionen gick i stå. En förstatligad ekonomi fungerade inte. Kommunismen var feltänkt. Michail Gorbatsjovs försök att med reformer från mitten av 1980-talet vända utvecklingen kom snarast att accelerera det oundvikliga sammanbrottet.

När Berlinmuren föll på kvällen den 9 november 1989 var sagan över för det sovjetiska försöket att bygga en av dem helt kontrollerad säkerhetszon som sträckte sig in i hjärtat av Europa. I Polen hade regimen där redan börjat rämna. Den polske påven Johannes Paulus II hade bidragit till att underminera den kommunistiska ordningen.

När muren öppnades föll den östtyska statsbildningen som ett korthus och inom drygt ett år fanns den inte längre. Den ena satellitregimen efter den andra föll. Det jublades på gatorna i det Europa som under mer än en generation tvingats tita bakom taggtråd och vaktorn.

Och storheten i Gorbatsjov bestod i att han inte, som tidigare sovjetiska ledare, sände stridsvagnar för att krossa friheten och återställa tystnaden. Han levde i illusionen att det kommunistiska systemet skulle kunna reformeras, men sanningen var att det inte fanns någon medelväg mellan förtryck och kollaps.

Det var i grunden därför som det tragiskt nog gick som det gick i Kina. Också där hade förhoppningar om förändring och frihet börjat att spira, men där sände en åldrande och rädd kommunistisk ledning i juni 1989 in stridsvagnar när protesterande och förhoppningsfulla unga människor byggde en kopia av Frihetsgudinnan mitt i maktens centrum i Peking.

De isolerade ledarna fruktade att deras leninistiska regim, som bara år innan hade kommit ut ur den maoistiska kulturrevolutionens kaos och vansinne, skulle rämna. När blodet flöt i Pekings gränder släcktes för den här gången hoppet om ett friare Kina.

Sovjetunionen kunde inte överleva när den ena nationen efter den andra reste krav på frihet och oberoende. Den fredliga sjungande revolutionen i Estland, Lettland och Litauen, där sång och musik spelade en central roll, visade att dessa nationers dröm om självständighet inte hade krossats under den sovjetiska diktaturens mörka decennier. Med stöd också av Rysslands nye ledare Boris Jeltsin kunde de vinna sin självständighet från Sovjetunionen.

Men det var när också Ukraina ställde krav på självständighet som Sovjetunionen inte längre kunde överleva. I en folkomröstning 1 december 1991 röstade en överväldigande majoritet, 92 procent, med brett stöd i landets alla delar, för självständighet och separation från Ryssland.

Därmed hade Sovjetunionen ingen framtid. Genom en överenskommelse mellan de forna sovjetrepublikerna upplöstes den stat som den kommunistiska kuppen 1917 och inbördeskriget därefter hade skapat. Den röda sovjetiska flaggan halades över Kreml och ersattes av Rysslands röd-vit-blå färger, och i Kiev kunde det stolt flaggas blå-gult.

Rysslands 1990-tal var ingen enkel resa. För andra gången inom ett århundrade hade den ryska staten rasat samman. Ekonomin

befann sig i fritt fall. Liberalt inriktade reformpolitiker som lärt sig läxan av det kommunistiska misslyckandet försökte bygga ett nytt Ryssland. Reformerna var ofta chockerande i sin kraft, men motståndet från gamla strukturer och de mäktiga säkerhetsorganen var kompakt. Stundtals stod landet på randen till inbördeskrig, och utgången var alls inte given.

I dag vet vi hur det gick – men kunde det ha gått annorlunda? Vi återkommer till den frågan. Uteslutet är det inte.

Men detta var också en tid då det globala samarbetet ständigt utvecklades. Under det kalla krigets decennier var Förenta nationernas möjligheter ofta begränsade. Dag Hammarskjöld lyckades bara med möda manövrera i de hårda motsättningarna mellan USA och Sovjet när det nyss självständiga Kongo höll på att slitas sönder i början av 1960-talet. I konflikterna i Indokina stod FN helt vid sidan av, och när det gällde de olösta säkerhetsproblemen i Europa – ett delat Tyskland och en delad kontinent – hade man ingen roll alls. De stolta ambitionerna i FN:s stadga fick oftast stanna på pappret.

Men med ett Ryssland som sökte samarbete med de västliga demokratierna blev situationen annorlunda. Till detta kom framväxten av öppnare samhällen och friare ekonomier. Förenta nationerna gick en ny vår till mötes. I Mellanöstern hade diplomatin, efter en serie krig, manövrerat fram till fred mellan Israel, Egypten och Jordanien, och därefter kom Osloavtalet som öppnade för en utveckling mot ett Israel och ett Palestina som kunde leva sida vid sida i fred. I Sydafrika föll apartheidregimen och Nelson Mandela blev en global ledare med stark moralisk kraft. De gamla regelverken om den internationella handeln kunde 1995 föras in i den nyskapade Världshandelsorganisationen WTO med vittgående fullmakter.

Och i vårt Europa hade helt nya möjligheter öppnats.

Muren i Berlin hade delat inte bara en stad och ett land, utan

ytterst en hel kontinent. Och när det sovjetiska imperiet havererade slog också en ny frihetens timma för gamla nationer i östra och centrala Europa. Nu ville de, som det ofta sades, återvända till Europa.

Då omskapades det som en gång hade börjat som en ekonomisk gemenskap mellan sex länder i Västeuropa till Europeiska unionen (EU), med betydligt mer långtgående politiska och ekonomiska ambitioner. Dels handlade det om att ge en fastare ram till ett återförenat och starkare Tyskland, dels om att kunna skapa ny stabilitet i Europa som helhet.

Gradvis kom östra och centrala Europas nationer med sin nyvunna frihet att ta steget in i såväl Europeiska unionen som i den västliga försvarsalliansen Nato. År 2004 fullbordades denna utveckling med ett antal avgörande steg.

Detta var alls ingen utveckling riktad *mot* Ryssland, även om gamla farhågor förvisso satt djupt i delar av de ryska säkerhetsstrukturerna. Att integrera också försvarsmakter och få dem att arbeta *med* i stället för *mot* varandra var viktigt i ett Europa där manövrerande nationer och arméer genom historien alltför ofta hamnat i konflikter och krig med varandra.

Men det var också viktigt att skicka signalen att man utan rädsla kunde inleda samarbete med det nya Ryssland, som många då hoppades på. USA minskade steg för steg sin militära närvaro i Europa – den sista stridsvagnen drogs bort 2013 – och några icke-nationella Natostyrkor eller baser i östra Europa fanns det knappt alls. Nato hade inte ens några planer för hur de nya medlemsländerna skulle kunna försvaras – det såg man inget behov av.

Krigen i det forna Jugoslavien, som i sin första gestalt hade uppstått efter imperiernas sammanbrott vid första världskrigets slut, hade inneburit en betydande påfrestning i flera avseenden. Olika makter hade skilda sympatier och historiska förankringar i regionen.

I Tyskland kände man en instinktiv sympati med de som krävde nationell självständighet, och man hade dessutom kulturella och andra band främst med Kroatien. Frankrike hade sedan 1914 en lite närmare relation till Serbien, och i Ryssland fanns det en panslavistisk såväl som ortodox sympati med Serbien, som också hade rötter i krigsutbrottet 1914. I stora delar av den muslimska världen, med Turkiet som viktig faktor, fanns det naturligt nog en stark solidaritet med den muslimska befolkningen i Bosnien.

Men allt detta till trots kunde FN:s säkerhetsråd gång på gång enas om skarpa resolutioner och om humanitära insatser – ibland även militära, främst för att stödja de humanitära. Det var FN i samarbete med EU som försökte hantera konflikten, med en successivt allt starkare roll för USA, och med ett samarbete med Ryssland som åtminstone i stort faktiskt var konstruktivt.

Hoten mot freden i Europa var borta. Vi levde – trodde vi – i den bästa av alla världar. I synnerhet här i Europa. I den vidare världen hade det däremot börjat att bli mer bekymmersamt.

1979 var ett viktigt år i Mellanöstern och Centralasien. Revolutionen i Iran var inte bara en kollaps för en amerikansk politik i regionen, utan också en ideologisk och religiös utmaning för betydande delar av den muslimska världen, med en stark polarisering som följd. Samma år hade Sovjetunionen invaderat Afghanistan och väckt farhågor om mer långtgående sovjetiska ambitioner i regionen.

Iraks president och diktator Saddam Hussein kom sedan att kasta sig över Iran och utlösa ett krig som blev både längre och blodigare än någon kunnat föreställa sig. Och när han kommit ur detta angrep han Kuwait i en ny invasion för att där besegras av en stor internationell koalition under amerikansk ledning, men med tydligt mandat av FN:s säkerhetsråd.

I denna häxkittel växte så Osama bin Laden och hans försök